

Αργυρώ Μαντόγλου

Τρικυμίες παθών

Τα νεανικά χρόνια του Κοραή

στο Άμστερνταμ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΙΚΗ
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ

✱

ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ
Ποίηση, Γκοβόστης, 1992

ΓΕΝΕΘΛΙΑ ΒΡΟΧΗ
Ποίηση, Δελφίни, 1995

ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ ΓΟΥΛΦ CAFÉ
Μυθιστόρημα, Απόπειρα, 1999

ΒΛΕΦΑΡΑ ΜΕ ΤΑΤΟΥΑΖ
Μυθιστόρημα, Πατάκης, 2001

ΝΥΦΗ ΑΠΟ ΠΟΛΥΕΣΤΕΡΑ
Νουβέλα, Μεταίχμιο, 2003

BODYLAND-ΧΩΡΑΣΜΑΤΩΝ, ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΔΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΥ
Διηγήματα, Κέδρος, 2005

ΟΛΑ ΣΤΟ ΜΗΔΕΝ
Μυθιστόρημα, Ελληνικά Γράμματα, 2009

ΛΕΥΚΗ ΡΕΒΑΝΣ
Μυθιστόρημα, Ψυχογιός, 2012

ΣΩΜΑ ΣΤΗ ΒΙΤΡΙΝΑ
Μυθιστόρημα, Μεταίχμιο, 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Οι Τούρκοι τού προκαλούσαν
«σπασμούς αλλόκοτους»

17

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

«Ερωτομανής της ελευθερίας»

133

ΣΥΝΤΟΜΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

«Ας μείνω τέτοιος που είμαι»

251

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

259

Η νεότης μου εσαλεύετο από τρικυμίας παθών.

Αδαμάντιος Κοραής, *Αυτοβιογραφία*

Βίον πορίζον πάντοθεν πλην εκ κακών

Εμπορική σφραγίδα του Κοραή

Οι επιχειρήσεις ενός ελληνικού εμπορικού συνεταιρισμού στο Άμστερνταμ περιελάμβαναν κυρίως την αγορά ευρωπαϊκών προϊόντων σε όσο το δυνατόν καλύτερες τιμές, είδη από τα οποία υπήρχε ζήτηση στην αγορά του Λεβάντε, και αντιστοίχως αυτοί (οι συνεταιρισμοί) να πουλάνε όσο το δυνατόν πιο γρήγορα και στις πιο υψηλές τιμές προϊόντα προερχόμενα από το Λεβάντε, που οι συνεταίροι από την Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη και Χίο έστελναν εκεί. Το σημαντικότερο από τα ευρωπαϊκά εμπορεύματα ήταν οι βαριές ευρωπαϊκές τσόχες. Αυτές οι τσόχες κατασκευάζονταν με μια δύσκολη, επίπονη και πολυέξοδη διαδικασία σε μικρές βιοτεχνίες στην περιοχή των συνόρων της ολλανδικής δημοκρατίας και σε ολλανδικές πόλεις ... οι Έλληνες εμπόροι αγόραζαν αυτό το ύφασμα μέσω του μεσάζοντα Ολλανδού εμπόρου.

B. J. Slot, «Korais in Amsterdam»

Εκατόν ογδόντα σκαλιά μέτρησα μέχρι να φθάσω εδώ ψηλά σ' αυτή την καμαρούλα. Τα μετρούσα για να κρατάω τον νου μου απασχολημένο, να μην αισθάνομαι το βάρος από τον μπόγο στην πλάτη μου και το άγχος της ψυχής μου. Τα μετρούσα όπως άλλοι μετρούν προβατάκια για να αποκοιμηθούν· αράδιαζα αριθμούς στη σειρά για να ναρκώσω τις σκέψεις, την αγωνία κι εκείνη την τυραννική φωνή στο κεφάλι μου που με καταδιώκε:

Τι γυρεύεις εδώ; Γιατί ανεβαίνεις ετούτες τις σκάλες; Πού οδηγούν ετούτες οι σκάλες;

«Θα βλέπετε τη θάλασσα από το ένα παραθυράκι σας», είπε η χοντρή γερόντισσα που με υποδέχθηκε, αφού μέτρησε αργά τα χρήματα που είχε απαιτήσει προκαταβολικά για το ενοίκιο της εβδομάδας. Μισογέλασε ικανοποιημένη και τα εξαφάνισε μέσα σε μια αόρατη τσέπη. «Δεν έχει ανέσεις το δωμάτιο, αλλά έχει θέα».

Δεν είχα δύναμη να της απαντήσω και συναίνεσα με ένα νεύμα της κεφαλής, το μόνο που ήθελα να μάθω ήταν πόσο ψηλά βρισκόταν η καμαρούλα. Αν κάποιος αποφάσιζε ένα βράδυ να δώσει ένα τέλος, αν αποφάσιζε να πέσει στο κενό, θα ήταν βέβαιος ο αφανισμός του ή μήπως του έμελλε να μείνει σακάτης; Όχι σακάτης, ποτέ, αυτό

θα ήταν πραγματικός εφιάλτης, δεν ήθελα να αφήσω οφειλές και υπόλοιπα στους λιγιστούς μου φίλους και στους αγαπημένους συγγενείς. Έφθαναν η απογοήτευση και οι στενοχώριες που τους είχα φορτώσει.

Ανέβαινα τα σκαλιά με το βάρος στην πλάτη. Δεν διέθετα πολλά υπάρχοντα. Τα ενδύματά μου τα πολυτελή τα είχα σχεδόν όλα εκποιήσει, τα γούνινα πανωφόρια και τις βελούδινες βράκες, το ασημένιο σπαθί και τα σαμονά υποδήματα, όλα ρευστοποιήθηκαν και πήγαν στους δανειστές, ανέβαινα τις σκάλες με τα ρούχα που φορούσα όταν έφθασα σ' αυτή την πολιτεία, μόνο τα βιβλία μου κουβαλούσα, τα βιβλία και τα σημειωματάριά μου με τα απομνημονεύματα κορυφαίων στιγμών. Αυτά που έφερα απ' τη Σμύρνη και εμπλουτίστηκαν εδώ στη Δύση, εδώ που ήρθα για να φωτιστώ με τη μελέτη και τις συναναστροφές.

Μέτρησα δέκα ακόμα σκαλοπάτια και κοντοστάθηκα να πάρω ανάσα. «Ποιος φωτισμός;» Ο φωτισμός έρχεται ύστερα από βαθύ σκοτάδι και φαίνεται δεν είχα φθάσει ακόμα εκεί. Πώς θα 'θελα τώρα όλα να σβηστούν από τον νου μου, ένας κεραννός να πέσει στο κεφάλι μου, να γίνω άλλος, αυτός που ήμουν πριν, ο ανέγνωιαστος και ταπεινός Σμυρνιός, κι όχι ο φιλόδοξος Ανατολίτης που είχε την αποκοτιά να ζητάει περισσότερα απ' όσα του αναλογούν. Ίσως και να 'χαν δίκιο οι άλλοι Ρωμιοί που επέμεναν ότι αυτό που μου αναλογούσε ήταν μια ζωή τίμιου εμπόρου, μια γυναίκα και μια οικογένεια, μια δουλειά που θα έκανε τον πατέρα μου περήφανο, τη μάνα χαρούμενη, ή έστω η ζωή ενός ταπεινού δασκάλου ή ιερέα, αλλά αυτός, αν-

τός ο άνθρωπος που είχα μέσα μου πόθησε... πόθησε τα πάντα. Την ομορφιά, τη γνώση, τη χαρά, τον έρωτα, την τέχνη, τη φιλία, τη δημιουργία, ατέλειωτος κατάλογος από λαμπρές επιθυμίες, κι εγώ ερχόμουν από τόπο σκοτεινό, υπόδουλο. «Να είσαι ταπεινός και ήσυχος», με ορμήνευε η μάνα, «δεν είναι μόνο οι Τούρκοι οι εχθροί, αλλά και οι Ρωμιοί, πιότερο αυτοί θα σε επιβουλεύονται άπαξ και ξεχωρίσεις».

Πήρα μιαν ανάσα, κατέβασα τον μπόγο και τον έριξα στην άλλη μεριά της ράχης μου. «Αυτό θα είναι το κρησφύγετό μου, η αετοφωλιά μου», είπα δυνατά, αδιαφορώντας αν υπήρχαν γύρω αυτιά να με ακούσουν, όμως και να υπήρχαν μίλησα στην πατρογονική μου γλώσσα. Εδώ δεν θα με βρουν οι δανειστές κι οι μεταπράτες που με κνηγούν, αλλά ακόμα και αν σκαρφαλώσουν εδώ πάνω, δεν θα βρουν αυτόν που ψάχνουν, εδώ θα εγκαταβιώνει μια σκιά που όλο και θα απλώνεται, δεν θα χωράει πουθενά, καπνός θα γίνει και θα την παρασύρει ο αέρας πέρα μακριά στον ορίζοντα.

Χαμογέλασα πικρά στην ιδέα, είχα παραισθήσεις. Ο κάματος της ημέρας είχε συσσωρευθεί και κάθε σκαλί που ανέβαινα ήταν άθλος, όλη μέρα περπατούσα, όλη μέρα περιπλανιόμουν τρικυμισμένος, τίποτα δεν με παρηγορούσε, καταφύγιο δεν έβρισκα στις αναμνήσεις. Σαν αστραπή πέρασε από τον νου μου το πατρικό μου στη Σμύρνη, ο δάσκαλός μου, τα έρημα τετράδιά μου, τα γράμματα της Μαρίας, τον φίλο μου του Λώτου, που είχα ρίξει στη φωτιά, έκλεισα τα μάτια και τα έριξα όλα στη φωτιά, δεν ήθελα να τα αφήσω πίσω, ούτε να τα πάρω μαζί μου.

Δεν άντεχα αυτές τις σκέψεις, μου έκοβαν την ανάσα, τις απομάκρυνα και συγκεντρώθηκα στον αγώνα της ανάβασης.

Λίγο πριν φθάσω εδώ, σ' αυτό το πανδοχείο για στενεμένους ταξιδιώτες και ενδεείς πραγματευτές, είδα τους εκτελεσθέντες στημένους στην προκυμαία, τους είχαν αφήσει εκτεθειμένους, άθαπτους για παραδειγματισμό, λεία για τα όρνεα και τα κοράκια. Φαντάστηκα τον εαυτό μου εκεί πάνω. Όχι, δεν θα τους επέτρεπα να με σταυρώσουν, εγώ θα χανόμουν, θα πνιγόμουν στη θάλασσα, δεν θα άφηνα τη στερνή προή μου στη στεριά, δεν θα άφηνα κανένα ίχνος μου. Δεν θα με έβρισκαν ούτε νεκρό. Κανείς δεν θα με έκλαιγε, κανείς δεν θα θρηνούσε για τον θάνατό μου. Ένας Σμυρνιός έμπορος, χρεοκοπημένος, εξαφανίστηκε, θα λέγανε. Συμβαίνει συχνά. (Τόσοι ληστές παραμονεύουν στους δρόμους.) Οι γονείς μου θα είχαν πάντα την ελπίδα πως μπορεί και να φανώ με το ίδιο πλοίο που με πήρε μακριά τους. Οι δανειστές θα στρέφονταν στους συνεταιίρους και οι συνεταίροι στον άμοιρο πατέρα μου. Ούτε αυτή τη γραμμή της σκέψης άντεχα να προεκτείνω, την απομάκρυνα και συνέχισα την ανάβασή μου μετρώντας άλλα δέκα σκαλοπάτια.

Έφθασα στην κορυφή, εκεί με περίμενε μια γκρίζα πόρτα ξεχαρβαλωμένη, έτριξε μόλις την έσπρωξα με το ποδάρι μου να ανοίξει, οι μεντεσέδες κρέμονταν χαλαροί, μπήκα και πέταξα τον μπόγο στο σανιδένιο πάτωμα. Το δωματιάκι ήταν μικρό και κρύο, αν άπλωνες τα χέρια ίσα που ακουμπούσες και τους δύο τοίχους, ένα σιδερένιο κρεβάτι με στρώμα παμπάλαιο, σβολιασμένο, βουτηγμένο σε

κάθε λογής εκκρίσεις από παλαιότερους νοικάρηδες. Ένα τραπεζάκι και μια καρέκλα. Δυο παράθυρα μικρά, ίσα που αφήναν το αγνό φως της ημέρας να περάσει και το κεφάλι μου ίσα που χωρούσε να βγει, να αγναντέψει το λιμάνι και τους ανεμόμυλους. Κανένας κίνδυνος, επομένως, να πέσω από δω πάνω και να μείνω σακάτης.

Τι είπε ο Σωκράτης πριν πιει το κώνειο; Η μνήμη μου αρνιόταν να με συντρέξει, αλλά ήξερα πως αυτό μονάχα, ένα δηλητήριο μονάχα, θα με λύτρωνε ετούτη τη στιγμή.

Ξάπλωσα με τα ρούχα στο κρεβάτι κι έμεινα ώρα να παρακολουθώ ασάλευτος μian αράχνη που είχε απλώσει τον περίτεχνο ιστό της στα δοκάρια της οροφής, μέχρι που τα βλέφαρά μου βάρυναν και χάθηκα σε έναν άλλον κόσμο, μυστήριο, στον κόσμο των ονείρων και της λήθης.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Οι Τούρκοι τού προκαλούσαν
«σπασμούς αλλόκοτους»

Έκρινα το ταξείδιον ευτύχημα μέγα, διά την ελπίδα, ότι η ασχολία του εμπορίου έμελλε να μ' αφήνη και καιρόν ικανόν να θησαυρίζω όσην ήτο δυνατόν, αν όχι όσην εδιψούσα, σοφίαν.

Αδαμάντιος Κοραής, *Αυτοβιογραφία*

[Σμύρνη, Ιούνιος 1774]

ΓΙΑ ΤΗ ΘΩΜΑΪΔΑ το μακρινό αυτό ταξίδι δεν είχε διαφορά από την αμετάκλητη κατάβαση στον Άδη και έκανε ό,τι ήταν ανθρωπίνως δυνατό για να το αποτρέψει. Ωστόσο οι αποφάσεις είχαν ήδη ληφθεί πριν της το ανακοινώσουν: Ο Διαμαντής, ο πρωτότοκός της, κατ' εντολή του πατέρα του Ιωάννη, θα μετέβαινε στο Άμστερνταμ ως αντιπρόσωπος εμπορικού συνεταιρισμού. Άπαντες οι εταίροι θα παρέμεναν στη βάση τους, άλλοι στην Πόλη, άλλοι στη Χίο, ο Στάθης Θωμάς, ο διευθυντής της εταιρείας, στη Σμύρνη, ενώ ο δικός της γιος θα μίσειε στην ξένη χώρα, μεσίτης καιπραματευτής. Η Θωμάς πολύ αμφέβαλλε για το κατά πόσον ο Διαμαντής της είχε την ικανότητα για τέτοιου είδους αλισβερίσια, ετούτος ήταν αδαής περί του εμπορίου και των συναλλαγών, αιθεροβάμων και ιδεολόγος, όλος δοσμένος στα γράμματα και στις μελέτες, τις λίγες φορές που ανασήκωνε την κεφαλή

να σε κοιτάξει, ο νους του έτρεχε αλλού. Μάταια πάσχιζε να μεταπείσει τον κύρη της. Δεν ήταν μόνο ο Ιωάννης αποφασισμένος, αλλά κι ο ίδιος ο Διαμαντής, παρά τη σιωπή του, εκδήλωνε μεγάλη έξαψη –διόλου δυσάρεστη–, μητέρα ήταν και τον διάβαζε. Μια μόνιμη σπίθα είχε φωλιάσει στα μάτια του και όταν τον ρωτούσε για τα αισθήματά του, αν τον ανησυχούσε αυτό το υπερπόντιο ταξίδι, έσκυβε πάνω στα κιτάπια και απαντούσε με μασημένα λόγια: «Μάνα, αυτή είναι η απόφαση του πατέρα, πώς να την παρακούσω;»

Σαν έφθασε η αποφράδα μέρα, πήγε να τον κατευοδώσει στον λιμένα της Σμύρνης μαυροντυμένη. Ήταν ένα ωραίο απομεσήμερο, φυσούσε ελαφρύ αεράκι κι ο ήλιος έπεφτε απαστράπτων στη γαλακτώδη επιφάνεια του νερού, ελευθερώνοντας χιλιάδες διαμαντάκια. Τα πλεούμενα λικνίζονταν αμέριμνα και η καρδιά της σφίχτηκε όταν του έχωσε στο χέρι τον ξύλινο σταυρό του πάππου του, του Διαμαντή Ρύσιου, που είχε φύγει από τον κόσμο λίγο πριν γεννηθεί ο πρωτότοκός της, αφήνοντας την εντολή ο πρώτος σερνικός να κληρονομήσει μαζί με το όνομά του και τη βιβλιοθήκη του. Και να που τώρα φεύγει κι ετούτος για τη χώρα όπου ο πρόγονός του είχε τυπώσει τα βιβλία του, τη χώρα της τυπογραφίας και της ελευθερίας – εκεί που όλα κυκλοφορούν ελεύθερα, ιδέες, άνθρωποι, ελπίδες αλλά και συμφορές.

Ο Διαμαντής είχε μια πίκρα μέσα του, βαριά, δεν γλύκαινε μήτε με την προοπτική της φυγής. Εκείνον τον έστελναν ως μεταπράτη, όχι ιδεών μα εμπορευμάτων, όμως είχε κάνει τα κρυφά σχέδιά του, αόριστα μεν αλ-

λά δυνατά, όπως και η φωτιά που τον σιγόκαιγε από τη μέρα που «ήρθε στον εαυτό του» κι ένιωσε τον τουρκικό ζυγό να ρίχνει τον βαρύ του ίσκιο σε κάθε σπιθαμή της γενέτειράς του.

Κράτησε τον σταυρό στη χούφτα του, τον φίλησε, φίλησε και το λευκό χέρι της μάνας και κάτι της ψέλλισε.

Το διάφανο δέρμα και τα γαλαζωπά της μάτια τον κοίταζαν με παιδική αθωότητα και βασανισμό, ο Διαμαντής για να αποφύγει το βλέμμα της που τον διάβαζε, απέστρεψε το πρόσωπό του και κοίταξε πέρα μακριά τον ορίζοντα.

Από την τσέπη της έβγαλε ένα σακουλάκι με βότανα και του το έδωσε: «Αυτό να το πίνεις καθημερινά», του είπε συνωμοτικά. Δεν τη ρώτησε τι ήταν, ήξερε. Η μητέρα του αγωνιούσε ακόμα για τις αιμοπτύσεις του, φοβόταν μήπως υποτροπιάσει, έστω κι αν είχε να δει αίμα πάνω από τρία έτη. Εκείνος, ωστόσο, ήξερε πως από τότε που είχε χάσει την αδελφή της από το θανατικό, η αγωνία της είχε θεριέψει και όταν της μήνυσαν ότι ο κανακάρης της θα μίσειε στο Άμστερνταμ, την κυρίευσε ο φόβος πως δεν θα τον έβλεπε ξανά, όμως ακόμα και αν τα έφερνε έτσι η ζωή και επέστρεφε, θα ήτανε αγνώριστος, δεν θα είχε μείνει τίποτα ίδιο επάνω σε τούτο το λεπτόκορμο παλικαράκι με τα μαύρα σκουτιά και το καλπάκι, πάντα καθαρό και φροντισμένο, αλλά σεμνό και αλαφροπάτητο, σαν να 'θελε να περνά απαρατήρητο, ακόμα και από τα στοιχειά.

Η μανιώδης αποστροφή του για την Τουρκιά και ο πόθος του για γνώση δεν του επέτρεπαν να αλλάξει γνώμη,

δεν έκανε καμία προσπάθεια να μεταπείσει τον πατέρα του, γι' αυτό και τώρα αποφεύγει να κοιτάξει τη μάνα του στα μάτια. Ξέρει καλά πως κρυφά αναθεμάτιζε τον άνδρα της (αν και λέξη δεν ξεστόμισε εναντίον του) επειδή διάλεξε να στείλει τον γιόκα της να εργαστεί στις εταιρείες του σε ξένο τόπο. Θυμάται τα γαλαζωπά της μάτια σκοτεινιασμένα, όταν εκείνος της πρωτοείπε τα μαντάτα:

«Μα ο Διαμαντής δεν νογάει από εμπόρια, αυτός είναι για τα γράμματα», είχε τολμήσει με κομμένη ανάσα να διαμαρτυρηθεί, αλλά ο κύρης της σηκώνοντας το βλέμμα από τα κιτάπια του της αποκρίθηκε κοφτά:

«Θα μάθει».

«Μα πώς;»

Έβηξε και άλλη λέξη δεν του πήρε, όμως ούτε και εκείνη επέμεινε. Έσκυψε το κεφάλι και κατάπιε τις διαμαρτυρίες της.

Η Θωμαΐς δεν ξεχνούσε τις φορές που είχε ξεσπάσει οργισμένος με την ανεξήγητη δειλία του γιου τους, ετούτος δεν ήταν φτιαγμένος από τη δική του στόφα, ούτε και των άλλων αρσενικών της οικογένειας. Μόνο στα γράμματα είχε τον νου του, στα γράμματα και στις γλώσσες –γαλλικά, αραβικά, ακόμα και εβραϊκά ζήτησε να μάθει και μελετούσε νυχθημερόν–, «Ας πάει να ψηθεί στην αγορά», της φώναζε, όταν μιαν άλλη εσπέρα είχε αποτολήσει κάτι να του πει για να τον μεταπείσει, αλλά δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει, εκείνος είχε βγει αλαφιασμένος από την κάμαρα, κλείνοντας πίσω του με βρόντο την πόρτα.

Πήγε και βρήκε τον γιο της στην αυλή, τον συμβούλευσε να αρνηθεί, να μην υπακούσει αγόγγυστα στην πατρική βούληση, να παραμείνει στη Σμύρνη, στο σπίτι του, να του θυμίσει το αίμα που έπτυε παιδιόθεν, τον κίνδυνο της μετακύλισης εκεί μακριά, στην παγωμένη χώρα. Έξι παιδιά είχε χάσει και φοβόταν. Της είχαν απομείνει μόνο αυτός και ο Ανδρέας, ο κατά τρία χρόνια μικρότερος αδελφός του.

Ο Διαμαντής την καθησύχασε πως θα έβαζε τα δυνατά του να τον μεταπείσει, αλλά κουβέντα δεν ξεστόμιζε, μόνο κουνούσε καταφατικά το κεφάλι σε ό,τι τον ορμήνεψε ο πατέρας του, έσφιξε τα χείλη και συμφώνησε σιωπηλά με όλα του τα σχέδια. Κάποιες φορές του ξέφευγε ένας αδικαιολόγητος ενθουσιασμός, όμως τον συγκρατούσε την τελευταία στιγμή, δεν ήθελε να υποψιαστεί ο πατέρας, μα ούτε και άλλος κανείς, τον λόγο της χαράς του την ώρα που του έδινε τις τελευταίες εντολές.

Ήταν μια μαγιάτικη βραδιά του 1771 όταν ο πατέρας του τον κάλεσε στο κονάκι του, μάλιστα για πρώτη φορά του πρόσφερε να πιει από τον ναργιλέ του και τον πληροφόρησε πως με τον φίλο και συνεργάτη του Ευστάθιο Θωμά, αλλά και με τα υπόλοιπα μέλη της εταιρείας, είχαν αποφασίσει από κοινού να στείλουν τον Διαμαντή ως αντιπρόσωπό τους στο Άμστερνταμ και να του δώσουν για βοηθό τον Πάτμιο, Σταμάτη Πέτρου, παραγιό του Ευστάθιου, άνθρωπο πεπειραμένο, που γνώριζε καλά την αγορά, τη γλώσσα, τα προϊόντα και τις συνήθειες

του τόπου. Είχε δουλέψει για δέκα συναπτά έτη στη χώρα αυτή και είχε υπηρετήσει άριστα τ' αφεντικό του. Ήταν άνθρωπος εμπιστοσύνης και ικανός. Δεν θα βρισκόταν μοναχός του εκεί στην ξένην, θα είχε κάποιον να στηριχτεί, κάποιον να τον ορμηγνέυει στα πρώτα του βήματα.

Ο Διαμαντής άκουγε, ωστόσο δεν φανέρωσε τις μύχιες επιθυμίες του, αν και εκείνη την εποχή ούτε και ο ίδιος γνώριζε τις βαθύτερες βουλές της ψυχής του – το μόνο που ένιωθε ήταν πως τον κατέτρωγε το σαράκι της φυγής. Μαύρη πέτρα ήθελε να ρίξει και να φύγει από την κατάρατο δουλεία της Τουρκιάς, να πάει στη Δύση, εκεί που γράφτηκαν τα έργα που μελετούσε, εκεί που μιλούνται οι γλώσσες που μαθαίνει. Λαχταρούσε να πάει στη Δύση να φωτιστεί. Ο φωτισμός ήταν όρος άριστος αλλά διάχυτος, το φως υπήρχε γύρω του, παντού, άπλετο φως έριχνε ο ήλιος, όμως ο νέος το έβρισκε μόνο στα βιβλία, εκεί ένιωθε να πλαταίνει και να αγάλλεται ο νους του και κάπως έτσι φανταζόταν και το πνευματικό φως, μια εσώτερη λάμψη, αποκαλυπτική, λάμψη που σε διαπερνά και αποκτάς καινούργια όραση, μαθαίνεις να παρατηρείς και να ερμηνεύεις τον κόσμο, τις γραφές αλλά και τον δικό σου κόσμο, τον εσώτερο, που τώρα είχε πια αντιληφθεί ότι ήταν και ο πλέον σκοτεινός, ο πλέον βασανιστικός, αν δεν διέθετες τα μέσα να τον δαμάσεις και να τον κάνεις να υπηρετήσει έναν καλό, έναν ωφέλιμο για την κοινότητα σκοπό.

Αν η ζωή, όπως λένε, συμπυκνώνεται σε λίγες στιγμές, εκείνη η στιγμή της χαρμολύπης, λίγο πριν από την αναχώρησή του από την πατρώα γη, χαράχτηκε στη μνήμη του, λες και η φύση βάλθηκε να τον μαγέψει: το φως του ήλιου χόρευε πάνω στη θάλασσα, ο αέρας διάφανος και αφύσ – ίσως αυτή η μέρα της αναχώρησης να ήταν και η ωραιότερη της ζωής του, εκείνο το πρώτο ταξίδι της ζωής του, το ταξίδι προς τον καινούργιο του εαυτό, τον Αδαμάντιο Κοραή που τον περίμενε εκεί, στην ξένη χώρα και αδημονούσε να φθάσει σύντομα για να τον συναντήσει.

Για τον εικοσιτριάχρονο Διαμαντή το ταξίδι αυτό ήταν το πρώτο βήμα προς την ελευθερία, μια μαγική αίσθηση που την ένιωσε πρώτη φορά την ώρα που στάθηκε στην κουπαστή και ο αέρας φύσηξε τη χαίτη και τα ενδύματά του φουσκώσανε ωσάν αερόστατο, όμοιο με εκείνο του Ιωσήφ Μονγγολφιέρου που χρόνια αργότερα θα απογειωνόταν στους ουραμούς της Γαλλίας και όλοι οι θεατές θα έμεναν με το στόμα ανοιχτό.

Βαθιά μέσα του γνώριζε πως δεν υπήρχε ζωή πίσω στο πατρικό του, οι Τούρκοι τού προκαλούσαν «σπασμούς αλλόκοτους», το μίσος έβραζε εντός του, άφριζε, τον αποσπούσε από τις μελέτες του, τον έκανε ίδιο με δαιμονισμένο. Όταν μισείς γίνεσαι άλλος, γίνεσαι όμοιος με τον εχθρό σου και αν το μίσος κρατηθεί βαθιά χωμένο μέσα σου για καιρό, μπορεί να γίνεις όπως ο εχθρός σου και χειρότερος.

Θυμάται πως εκείνο το απομεσήμερο στην προκουμαία μάταια προσπάθησε να παρηγορήσει τη μάνα του,

μάταια της επαναλάμβανε ότι θα της έγγραφε τις σκέψεις, τις συναλλαγές, τις γνωριμίες, όλα θα της τα εξιστορούσε, όλα τα νέα από την ξένη πολιτεία.

«Ξέρω ότι θα γράφεις, γιε μου, αλλά τα νέα θα είναι μπαγιατικά», του είπε η Θωμαΐς προσπαθώντας να χαμογελάσει, «κάνουν μήνες, μπορεί και χρόνο να φθάσουν οι επιστολές. Θα προσεύχομαι στον Θεό να σε βλέπω στον ύπνο μου, να βλέπω τη θωριά σου και να παρηγορούμαι».

Η μάνα τον διάβαζε, ήξερε τα κίνητρά του, τον πόθο της φυγής, άγριος πόθος και ορμητικός που δεν άφηνε χώρο για νόστο μήτε δισταγμό. Κάτω από το διαπεραστικό της βλέμμα και στο άκουσμα της ευχής της, ο Διαμαντής ένιωσε μέσα του κάτι να σαλεύει. Όχι, δεν ήθελε να τον βλέπει στον ύπνο της, μπορεί να τη λυπούσαν οι αποτυχίες του, οι άκαρπες προσπάθειές του, ελάχιστη εμπιστοσύνη είχε στις δυνάμεις του, όση κι αν ήταν η θέλησή του δεν ήξερε αν θα κατόρθωνε ποτέ να την κάνει υπερήφανη. Απόδιωξε τους φόβους και της αποκρίθηκε με σταθερή φωνή: «Δεν μπαγιατεύουν τα νέα της ψυχής, μάνα. Αυτά θα σου γράφω, τα αισθήματά μου και τις σκέψεις μου».

Όταν τώρα συλλογίζεται τη Σμύρνη –και για να είναι ειλικρινής (τουλάχιστον με τον εαυτό του) σπανίως έρχονται στον νου του εικόνες από τον τόπο του–, η πρώτη εικόνα που ξεπροβάλλει δεν είναι από το πατρικό του, ούτε οι μορφές των αγαπημένων του, η πρώτη εικόνα είναι ο λιμένας και τα θαλασσοπούλια που ακολουθούσαν το πλεούμενο μέχρι να πέσει ο ήλιος και όλα να λουστούν

στα ρόδινα χρώματα της δύσης. Και ναι, όσο κι αν πασχίζει να λησμονήσει τη βασανιστική εικόνα, η μνήμη του ακολουθεί το μαύρο περίγραμμα της μητέρας του, ασάλευτο εκεί στην προκυμαία: Μια δωρική στήλη –κάθετη και αλύγιστη–, σαν να είχε πέσει πάνω της κεραυνός, ο αποχωρισμός, και την είχε πετρώσει.

Τον Ιούνιο του 1771 ένας νεαρός έμπορος αποπλέει με τον βοηθό του από το λιμάνι της Σμύρνης με προορισμό το κοσμοπολίτικο Άμστερνταμ, όπου θα αναλάβει τη διεύθυνση ενός εμπορικού συνεταιρισμού. Είναι ο εικοσιτριάχρονος Διαμαντής Κοραής, που πέρα από τις εμπορικές δραστηριότητες θέλει απελπισμένα να ξεφύγει από τον ζυγό των Τούρκων, να αναπνεύσει τον αέρα της ελευθερίας και να καλλιεργήσει το πνεύμα του στη «φωτισμένη» Ευρώπη.

Ο ίδιος αργότερα θα πει: «Η νεότης μου εσαλεύετο από τρικυμίας παθών». Αυτά τα πάθη περιγράφονται σε τούτη τη μυθιστορηματική βιογραφία – μια εν πολλοίς άγνωστη αλλά σημαντική πτυχή της ζωής του Αδαμάντιου Κοραή –, η μεταμόρφωσή του από συνεσταλμένο Ανατολίτη σε γοπτευτικό μπσέμ κοσμοπολίτη, η έκθεσή του στις ριζοσπαστικές ιδέες λίγο πριν από το ξέσπασμα της Γαλλικής Επανάστασης, η επαφή του με σπουδαίους διανοούμενους, το πάθος του για μάθηση και η μύση του στην τέχνη, στον έρωτα και στις απολαύσεις, αλλά και ο σκοτεινός εαυτός του, που θα αποκαλυφθεί όταν φτάσει στα έγκατα της θλίψης και στα όρια των αντοχών του.

Οι *Τρικυμίες παθών* είναι ταυτόχρονα το άγνωστο πορτρέτο του νεαρού Κοραή, αυτό μιας πολύπλευρης προσωπικότητας, που βιώνει τη σύγκρουση ανάμεσα σε ό,τι του δίνεται και ό,τι φιλοδοξεί να γίνει. Με τους δισταγμούς, την τόλμη, την ευαισθησία, αλλά και το σπινθηροβόλο πνεύμα – ιδιότητες που έμελλε να συμβάλουν στην κατοπινή εξέλιξη του μεγάλου Δασκάλου του Γένους.